

KØBENHAVNS MUSEUM, 2021

Christiansborg Indre Slotsgård

KBM4949

Arkæologisk forundersøgelse (overvågning)

Slots- og Kulturstyrelsens J.nr. 21/04206

Københavns sogn, Sokkelund herred, Københavns amt

Sted- og Sb-nummer: 020306-1434

Matias Sebastian Møller, arkæolog

K KØBENHAVNS
MUSEUM
MUSEUM OF
COPENHAGEN

Københavns Museum
Stormgade 20
1555 København V
Telefon: +45 33 21 07 72
E-mail: kulturarv@kk.dk
Hjemmeside: www.cphmuseum.kk.dk
Forsidebillede: Oversigt felt. Foto: nr. 7339 i fotolisten

© Københavns Museum 2021

Indholdsfortegnelse

1	Abstract	5
2	Undersøgelsens forhistorie	6
3	Administrative data og udgravningsdata	8
3.1	Administrative data	8
3.2	Udgravningsdata	8
4	Kulturhistorisk baggrund og områdets naturforhold	9
4.1	Kulturhistorisk baggrund	9
4.2	Topografi, terræn og undergrund	10
5	Centrale problemstillinger	13
6	Udgravningsmetode	14
6.1	Arkæologisk udgravningsmetode	14
6.2	Dokumentationsmetode	15
6.3	Målesystem	15
6.4	Fundindsamling og -håndtering	15
6.5	Prøvestrategi og metoder	15
6.6	Digital registrering og lagring	15
7	Undersøgelsens resultater	16
8	Diskuterende sammenfatning	20
9	Fremtidigt arbejde	21
10	Litteraturliste	22
11	Tegningsliste	23
12	Fotoliste	24
13	Anlægsliste	26

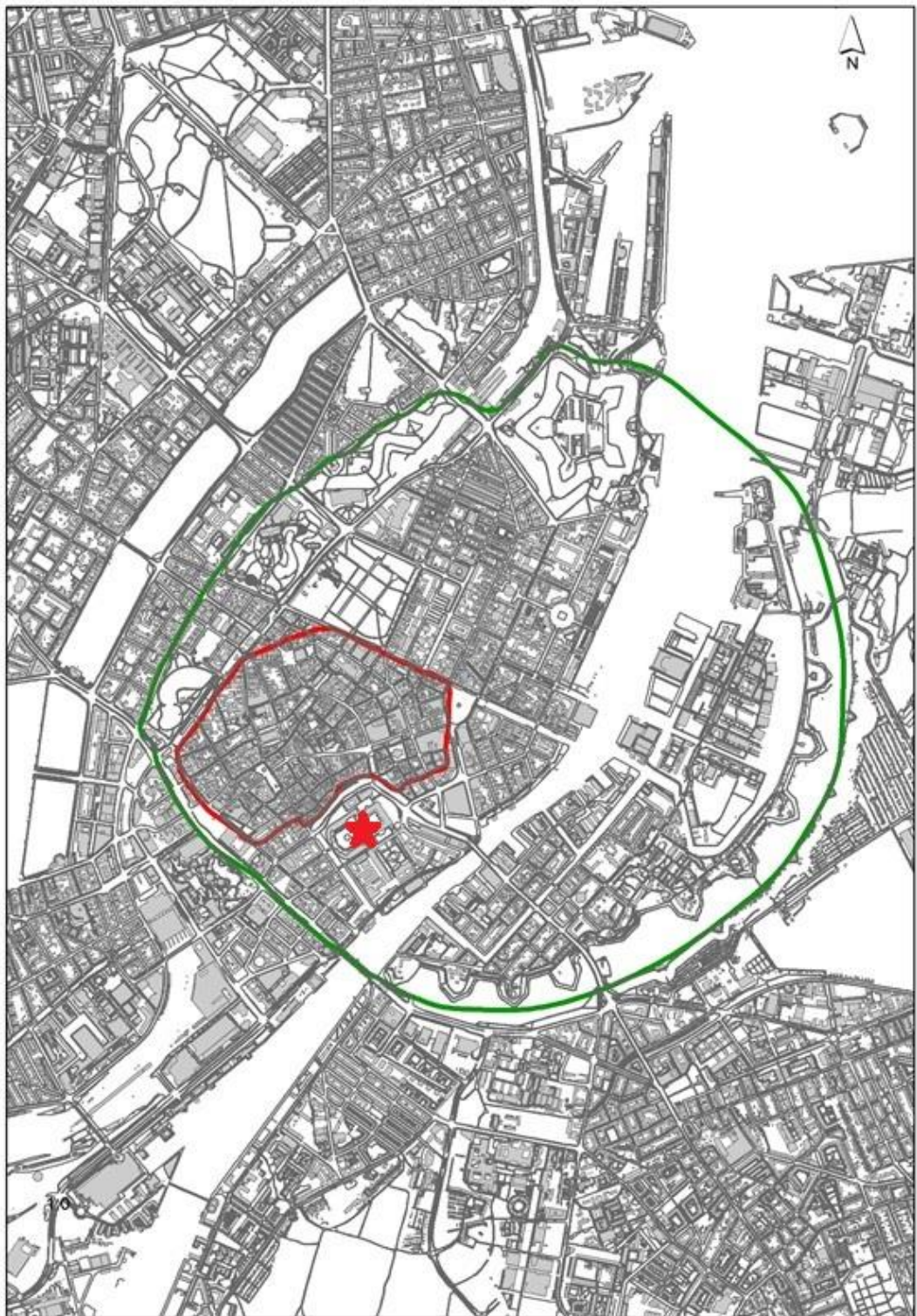

Fig. 1. Kort over København med markering af undersøgelsesområdet (rød stjerne). Middelalderbyen er markeret med rød streg, og 1600-tallets volde med grøn streg. (Københavns museum)

1 Abstract

I forbindelse med gravearbejde til nye kloakrør og udskiftning af tank og fedtudskiller langs sydvestfacaden på Christiansborgs østfløj, overvågede Københavns Museum fra 12/7-27/7 2021 arbejdet. Et trace langs facaden og tre større huller blev gravet, nogle steder indtil en dybde af over 3m. Området var meget forstyrret af nyere kloakledninger og stabilgrus. Der blev registreret et opfyldslag med en stor mængde teglbrokker, nok genopfyldt til en byggegrube fra starten af 1900-tallet, samt et teglfundament og et fundament af muremesterbeton. De registrerede kontekster er tolket som at stamme fra opførelsen af det nuværende Christiansborg 1907-1928.

Arkæologiske perioder: Moderne tid

Anlæg og fund: teglfundament, muremesterbetonfundament, byggegrube

Nøgleord: 1900-tallet, muremesterbeton, Christiansborg, byggegrube

In relation to excavation work to establish new sewage pipes and replacement of tanks on the southwestern façade of Christiansborg's eastern wing, the Museum of Copenhagen carried out a watching brief from 12/7-27/7 2021. A trench was dug along the façade as well as three larger trenches, some at a depth of over 3 meters. The area was very disturbed by new sewage pipes and modern gravel. A fill layer with a large quantity of brick rubble was registered, dating to the beginning of the 1900s, along with a foundation of bricks and a foundation of early concrete. The registered contexts are interpreted as coming from the building phase of the current Christiansborg 1907-1928.

Archaeological periods: Modern

Features and finds: brick foundation, early concrete foundation, construction pit

Keywords: 1900s, early concrete, Christiansborg, construction pit

2 Undersøgelsens forhistorie

Undersøgelsen er foranlediget af, at der skal udskiftes to tanke i forbindelse med køkken på Christiansborg. Der skal graves trace til nye rør, og udskiftes og placeres nye tanke, hvor der skal graves yderligere jord af. Grundet gravearbejdets placering på Slotsholmen, som spiller en central del i København og Danmarks historie fra middelalderen og frem, blev det vurderet som sandsynligt at der ville fremkomme fortidsminder. Der er tidligere gjort en række observationer af arkæologisk interesse i området, der kan ses i tabellen nedenfor:

KBM-nr.	Lokalitet	År	Beskrivelse
KBM 4513	Ruinerne under Christiansborg	1907	Udgravning af ruinerne af Absalons borg og Københavns Slot, under det nuværende Christiansborg
KBM4518	Christiansborg Ridebane	1971	Boringer udført på Ridebanen i 1971, viser kulturlag i en dybde af 6,0-6,5 m, med tegl og træværk i bunden.
KBM3455	Christiansborg Ridebane	2007	Under udgravning fremkom der en ca. 20 meter lang muret vandledning fra 1600-tallet; en brostensbelægning fra 1600-1700-tallet og et fundament fra 1600-tallet.
KBM3891	Christiansborg Ridebane	2009	I forbindelse med anlægsarbejde på Christiansborg Ridebane blev der påtruffet en række træpæle som ikke kunne dateres eller knyttes til et givent anlæg eller konstruktion. Der blev registreret en større hvælving i muren, i fundamentet under Christiansborg. Sandsynligvis fra 1700-tallet og Frederik IV's første Christiansborg.
KBM4393	Rigsdagsgården	2019	Overvågning af fem boringer i Rigsdagsgårdens, viste gytjelignende lag, muligvis fra voldgraven til Københavns Slot

Tabel 1. Tidligere arkæologiske observationer i området.

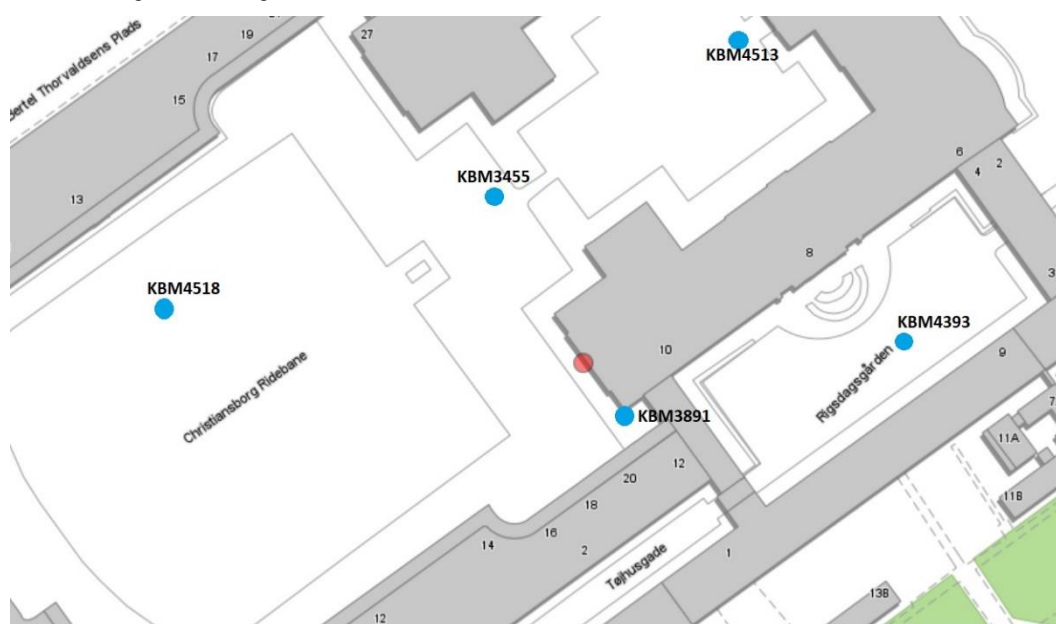

Fig. 2. Undersøgelser i området omkring KBM4949 (rød prik). (Københavns museum/kbhkort.kk.dk)

Fig. 3. Arbejdsområdet som det oprindeligt var planlagt (Københavns museum/Kbhkort.kk.dk).

3 Administrative data og udgravningsdata

3.1 Administrative data

Tilsynet blev udført af Københavns museum. Bygherre for projektet var Folketinget og Slots- og Kulturstyrelsen, der ligeledes, som bygherre, bekostede undersøgelsen jf. Museumslovens § 26 stk. 2 om arkæologiske undersøgelser i forbindelse med bygge- og anlægsarbejder. Selvom der er to bygherrer, blev det, i samspil, aftalt kun at oprette et enkelt budget som Slots- og Kulturstyrelsen derefter afregner internt med Folketinget. Entreprenør på projektet var Aut. Kloakmester Martin Olsen, Vallekildevej 170, 4534 Hørve. Beretningen og kommunikation med Slots- og Kulturstyrelsen og andre involverede parter forbundet med undersøgelsen er at finde i museets sags- og dokumenthåndteringssystem e-Doc under sagsnummer 2021-0126096. Beretningen ligger endvidere på museets arkivdrev. Originaldokumentation opbevares hos Københavns Museum under journalnummer "KBM4949 Christiansborg Indre Slotsgård".

3.2 Udgravningsdata

Feltarbejdet startede den 12.7.2021 og afsluttedes den 27.7.2021. Deltagere i feltarbejdet var Andréa Borgius, Matias Sebastian Møller og Jonas Holm Jæger. Sagsbehandler var Tina Villumsen og Philip Kristian Dons Madsen. Beretningen er udarbejdet af Matias Sebastian Møller. Vejret i perioden var varmt og tørt, faktisk så varmt at arbejdet et par af dagene blev stoppet af entreprenøren. Aut. Kloakmester Martin Olsen, som stod for maskinkraft.

KBM-nr. og internt journalnr.	KBM4949
Slots- og Kulturstyrelsen journalnr.	21/04206
Amt	København
Herred	Sokkelund
Kommune	København
Kvarter	Middelalderbyen
Sogn	Holmens sogn
Periode for feltarbejde	12.7.2021 – 27.7.2021
Arkæologer	Andréa Borgius, Jonas Holm Jæger, Matias Sebastian Møller
Areal (m²)	49,1 m ²
Volume (m³)	115,0 m ³
Koordinatsystem	DKTM 3
Højdesystem	DVR 90
X-koordinater	725058.1
Y-koordinater	6175765.2
Meter over havet	4,30 m
Bygherre	Kulturstyrelsen og Folketinget
Hovedentreprenør	Aut. Kloakmester Martin Olsen

Tabel 2. Administrative data og udgravningsdata.

4 Kulturhistorisk baggrund og områdets naturforhold

4.1 Kulturhistorisk baggrund

Slotsholmens form har været underlagt større ændringer gennem sin eksistens, men dens funktion som en centralnerve i København og senere i hele Danmark har været forholdsvis konstant gennem tid, hvilket gør stedet meget interessant grundet den store sandsynlighed for forekomster af arkæologiske fortidsminder.

Nylige arkæologiske undersøgelser ved Gammeltorv har været med til at påvise, at der har været en befæstning vest for Gammeltorv og Nytorv, hvor voldgraven har kunnet dateres til 1000-1100-tallet. Dette bekræftes af vores viden om Absalon, der anlagde sin borg på en holm uden for den lille havneby Havn i 1167¹, som lagde grundstenen for holmens politiske betydning for eftertiden. Borgen blev omkranset af en ringmur i kridtstenskvadre inden for hvilken, at selve borgen fandtes samt mindre bebyggelser med relation til denne. Stedet havde en stor strategisk betydning for beskyttelsen af og den delvise kontrol med handlen i Østersøen. Absalons borg blev efter en erobring af Hansesæderne i 1369 revet ned, så vi i dag kun har resterne af borgen under det nuværende Christiansborg Slot. Kort herefter blev Københavns Slot bygget på ruinerne, da stedet bibeholdt sin strategiske betydning for forsvaret af Østersøen². Slottet gik dog over de næste århundreder mere og mere over til en funktion som bolig snarere end forsvar, hvilket kunne ses i de større udbygninger i løbet af 1500-tallet under særligt Christian d. 2., d. 3. og d. 4., hvor slottets voldgrave blev fyldt og udbygget. Frederik d. 4. udbyggede slottet til et format, som de værende bygninger ikke kunne understøtte og slottet blev revet ned i 1731 af Christian d. 6.

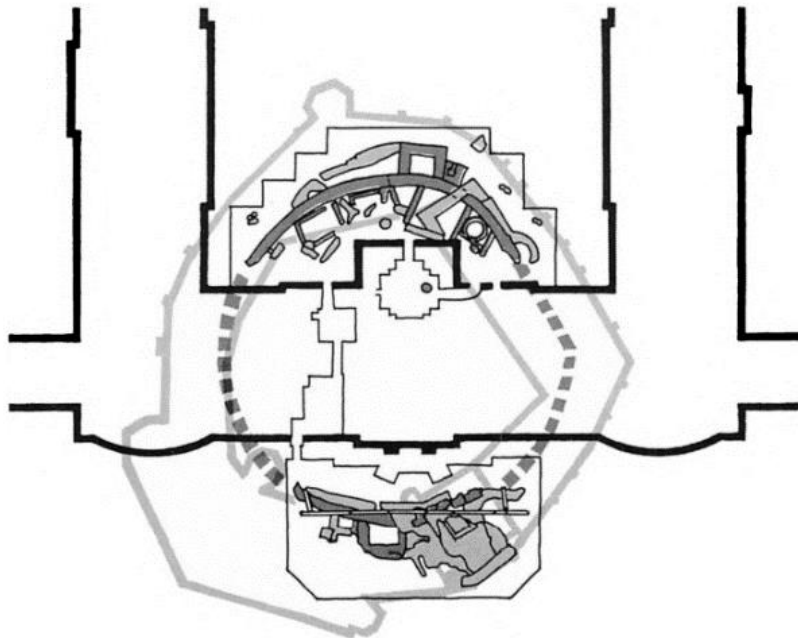

Fig.4 De udgravede ruiner af Absalons borg (mørkegrå) og Københavns slot (lysegrå) under det nuværende Christiansborg. Bramsen, 1987.

¹ Lund (Bramsen red.), 1987, Hvidt et al., 1975, Nationalmuseet, tilgået 2021; Se også Simonsen, 2012, 13-26, for en længere redegørelse af Slotsholmens udvikling og faser.

² Lund (Bramsen red.), 1987, Hvidt et al., 1975, Nationalmuseet, tilgået 2021

Efterfølgende byggede man det første Christiansborg³, der stod færdigt i 1745, men som allerede brændte i 1794. Samme skæbne undergik det andet Christiansborg, som stod færdigt i 1828 og brændte i 1884. Da man påbegyndte byggeriet af det tredje og nuværende Christiansborg i 1907, fandt man ruinerne af Absalons Borg og Københavns Slot, som blev udgravet, så de kunne åbne for offentligheden. I dag står ridebanebygningerne tilbage efter det første Christiansborg, og Folketinget huses i selve slottet.

Med disse betragtninger er det derfor vores vurdering, at der er høj risiko for at støde på fortidsminder, da Slotsholmen har set konstant aktivitet i hvert fald siden 1167. Det er blevet oplyst, at der på den omtrent samme lokalitet findes en mindre tank, der skal fjernes umiddelbart forud for arbejdet. Men da dennes præcise placering er ukendt, og da den er mindre, så tyder det stadig på, at arkæologiske forekomster kan blive berørt.

4.2 Topografi, terræn og undergrund

Området er bebygget og ligger på Slotsholmen inden for Københavns kulturarvsareal – 020306-306. Arbejdsarealet er placeret på hjørnet af Christiansborg Slot ud mod ridebaneanlægget. Ifølge SDFEs højdemodel er lokaliteten placeret 4,30 meter over havet. Vi ved fra boreprøver på ridebanen, at der er konstateret kulturlag ned til en dybde af ca. 6,0-6,5 m (KBM 4518).

Slotsholmen var, på den tid hvor Absalons borg blevet bygget, kun en tredjedel af dens nuværende størrelse. Vest for Slotsholmen lå et par mindre øer, Skarnholmene, som med tidens opfyldninger endte med at vokse sammen med Slotsholmen, så området har fået dets nuværende udseende⁴. På figur 5 og 6 ses områdets udvikling fra ca. 1400-tallet indtil midten af 1600-tallet, efter at Christian IV har sat sit aftryk på Slotsholmen med bygning af bl.a. Børsen og Tøjhus. På Slotsholmen er der altså foregået en del opfyldning af materiale, som gør at vi i dag skal mange meter ned, før vi når de ældste dele af Slotsholmen.

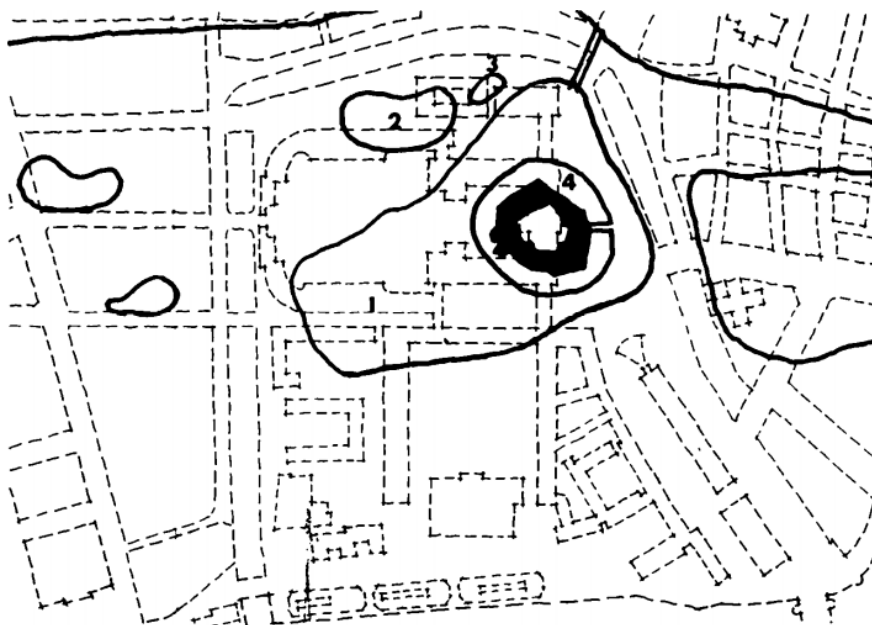

Fig. 5 Slotsholmen som den formentlig har set ud efter opførelsen af Københavns slot ca. 1400. Det nuværende kort over København er markeret med stiplede linjer. Rekonstruktion af H.U. Ramsing fra Lund (Bramsen red.), 1987.

³ Lund (Bramsen red.), 1987, Hvidt et al., 1975, Nationalmuseet, tilgået 2021

⁴ Lund (Bramsen red.), 1987.

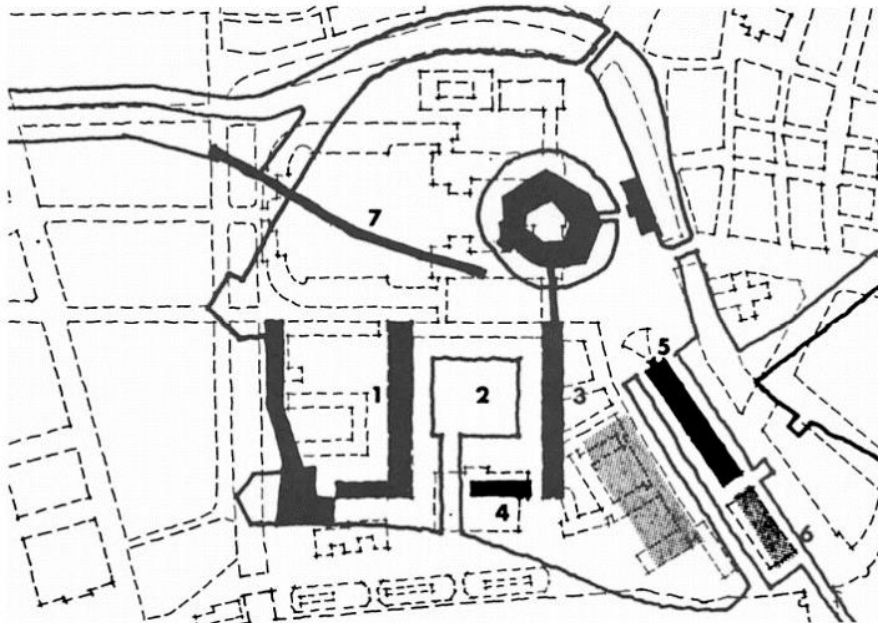

Fig. 6 Slotsholmen I tiden lige efter Christian IV. Her ses hvordan holmen er vokset sammen med Skarnholmene og hvordan den generelle kystlinje har ændret sig. Efter et svensk spionkort, Lund (Bramsen red.) 1987.

Efter nedrivningen af Københavns Slot begyndte en ny epoke på Slotsholmen, i form af det kongelige residenspalads Christiansborg, der siden 1740'erne har stået på Slotsholmen i tre forskellige versioner. I figurene 7 og 8, kan det ses hvordan undersøgelsesområdet relaterer sig til de tre forskellige udgaver af Christiansborg der har været igennem historien.

Fig. 7. Det første Christiansborg på Geddes eleverede kort fra 1761. Undersøgelsesområdet markeret med rød prik. (Kbhkort.kk.dk).

Fig. 8 Undersøgelingsområdet markeret med rød prik, på matrikelkort fra 1860. Det røde område repræsenterer det andet Christiansborg og det underliggende grå kortlag er Christiansborg i sin nutidige udformning. (Kbhkort.kk.dk)

Byggeriet af det tredje Christiansborg, i start 1900-tallet, har muligvis haft konsekvenser for bevaringsforholdene på stedet. Som det kan ses på figur 8, er bygningen, efter branden, blevet genopført med en lille udvidelse mod nordvest, hvor der også blev udgravet til kælder. På et billede fra 1908 (fig.9) kan udgravningen til denne del af bygningen ses, i form af byggegruben markeret med rød streg. Denne byggegrube virker til at være noget bredere end den nuværende bygning og går dybt ned, så der er en reel mulighed for, at det blot ville være genopfyldning fra denne nedgravning, der vil være de første par meter, når man graver klos op ad bygningen.

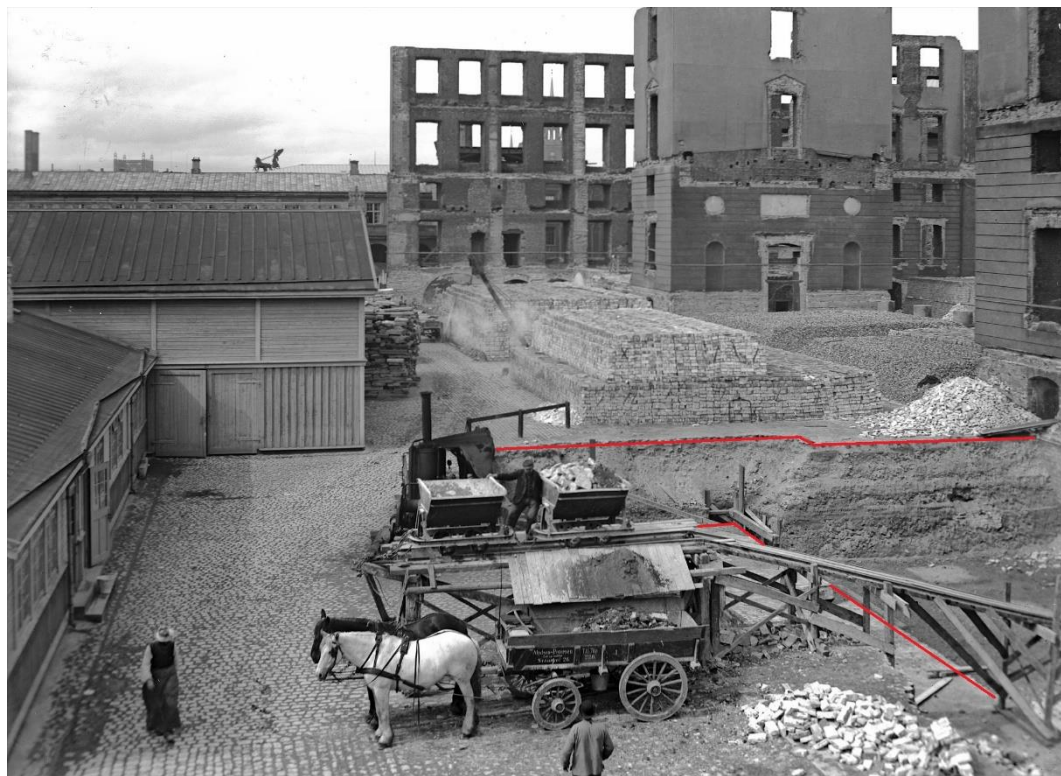

Fig. 9 Billede fra opførelsen af det tredje Christiansborg fra 1908. Billedet viser byggegruben til den nye udvidelse af østfløjen, markeret med rød streg. Denne byggegrube har muligvis forstyrret området der skal undersøges (kbhbilleder.dk).

5 Centrale problemstillinger

På baggrund af områdets historik, beliggenhed i kulturarvsarealet og resultater fra tidligere undersøgelser, ønskede Københavns Museum at følge anlægsarbejdet. Der var potentiale for at kunne udvide forståelsen omkring Slotsholmen historie, fra middelalderen og op til nyere tid. Selvom gravearbejdet ikke foregår indenfor det område der i dag kendes som kernen af både Absalons borg og Københavns Slot, kan der stadig findes rester efter aktiviteter relateret til disse to konstruktioner, som f.eks. voldgravsfyld.

Udover det er der ved lignende undersøgelser i området omkring Ridebanen, fundet andre konstruktioner som en muret vandledning og træpæle. Disse kan stadig gemme sig i jorden, og registrering og dokumentation af disse vil være med til at give et større helhedsindtryk af Slotsholmens historie gennem tid.

Undersøgelsen passer ind i museets overgribende forskningsstrategi, hvor et af hovedtemaerne er *Byplanlægning, stad og befæstning*. Temaet dækker bredt planlægningen og udbygningen af København som magtens centrum, byens funktioner og konsekvenserne for menneskerne i byen.

6 Udgravningsmetode

6.1 Arkæologisk udgravningsmetode

Den arkæologiske forundersøgelse bestod af overvågning af gravning langs muren. En minigraver med en 1,0 m bred skovl blev brugt til gravearbejdet. Entreprenøren spusede ikke hullerne, og da der ikke fremkom anlæg eller konstruktioner som skulle undersøges nærmere, foregik al dokumentation fra grøftekanterne. På figur 10 ses en oversigt over de udgravede arealer. Udgravningen foregik ved at der først blev gravet et 1,5x1,0 m hul som var ca. 1,70 m dybt. Dette hul blev hurtigt dækket til efter røret de ledte efter, var blevet fundet. Mod sydøst, nær enden af bygningen, blev der gravet et 3,0x3,0 m stort hul, som var omkring 2,0 m dybt. Hullet blev herefter forlænget mod NV, langs facaden af bygningen, i en bredde af 1 m og en dybde på ca. 1,7 m. Herefter blev der gravet et større hul på 2,5x4,5 m hvor den gamle tank blev fjernet og en ny placeret i en dybde af ca. 3,5 m. Rundt om hjørnet af facaden, blev endnu et større hul på 3,5x4,5 m gravet for at udskifte og placere en ny tank. Dette hul var ca. 3,10 m dybt og i den forbindelse blev et fundament af muremesterbeton fjernet efter registrering. De to dybere huller blev senere forbundet ved en smal grøft, der var ca. 0,4 m dyb. Denne gravning blev ikke overvåget, da det vurderedes at fyldet i denne højde blot var stabilgrus.

Fig. 10 Oversigtsplan over udgravningens udstrækning, markeret med røde linjer. Lavet i Intrasis.

6.2 Dokumentationsmetode

Undersøgelsen blev tegnet i plan på et bykort i skala 1:100. Grøfterne og hullerne, blev fotograferet og beskrevet i en feltdagbog. Kontekster og information blev senere overført til Intrasis, det GIS-program Københavns museum bruger. Fotos nummereredes i felt på tilsvarende fotoliste.

6.3 Målesystem

Plantegningen blev oprettet ud fra eksisterende bygninger. Tegningen blev digitaliseret i Intrasis.

6.4 Fundindsamling og -håndtering

Der blev ikke indsamlet fund, da der ikke var daterende fund i lagene.

6.5 Prøvestrategi og metoder

Der blev ikke taget prøver i denne forundersøgelse, på grund af de få kontekster, der alle dateredes stratigrafisk til moderne tid.

6.6 Digital registrering og lagring

GIS-data lagres i museets internserver under K2021:35. Fotos og tegninger lagres i museets arkivdrev under journalnummer KBM4949.

7 Undersøgelsens resultater

Undersøgelsen var præget af mange forstyrrelser, i form af stabilgrus og sand, samt nedgravninger til kloakrør. De forskellige traceer og huller der blevet lavet, indeholdt ikke nogen intakte lag og de eneste konstruktioner var i hullet på NV-facaden, hvor der fremkom et fundament af muremesterbeton og et teglfundament der lå op ad den eksisterende kældermur (fig.11 og tabel 3),

Anlægstype	Antal	Datering
Fundament	2	1850-1927
Lag i byggegrube	1	1906-1927

Tabel 3. Oversigt over de registrerede anlæg og datering.

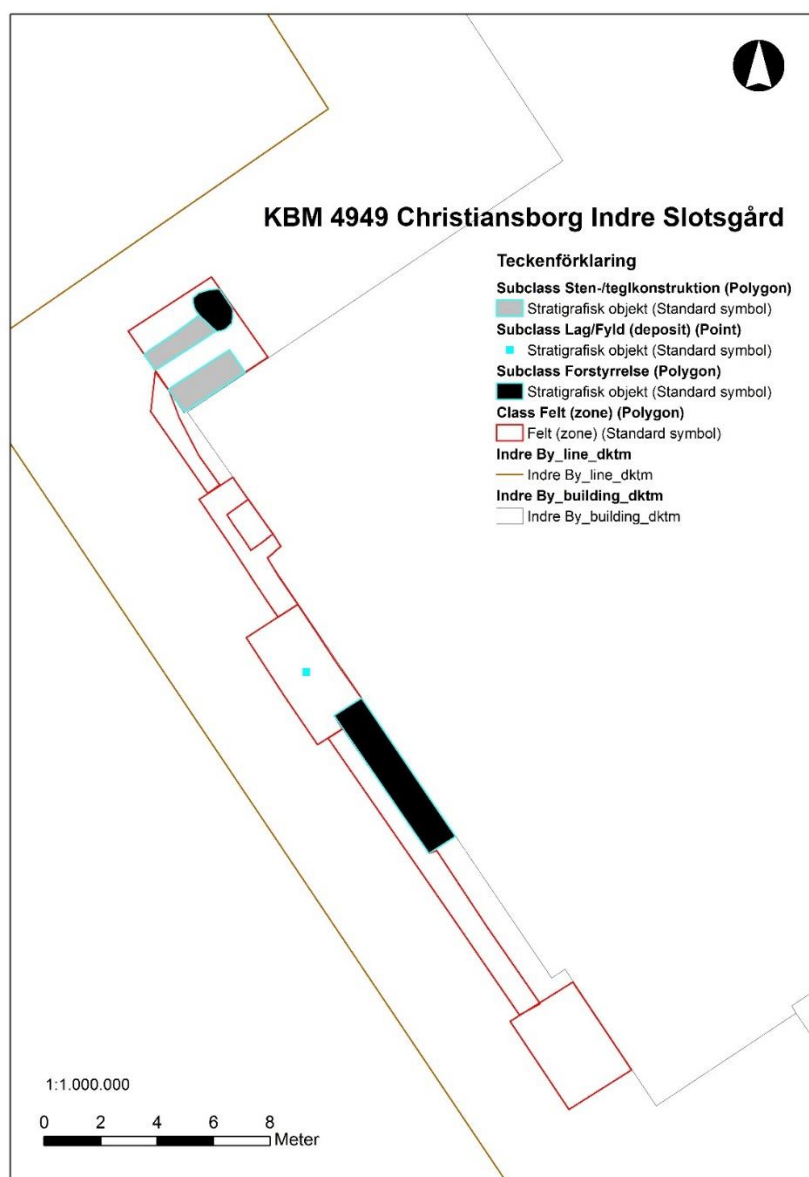

Fig. 11 Oversigt over udgravningen med de større forstyrrelser (sort) og fundamentene (grå), samt afgrænsningen på udgravningen (rød linje). Lavet i Intrasis.

I det første af de større huller der blev gravet mod sydøst, var fyldt i den øvre del blot moderne sand og grus, mens der i den nedre del, og hele vejen til bunden i en dybde af 2,0 m var et lag af løst sand/grus der var lidt mørkere i farven men stadig lyst (fig.12). Muligvis rester af ældre opfyldslag der var gravet op og herefter blandet med moderne fyld og fyldt på igen (SD1008). I dette lag var der en stor mængde teglsten og teglbrokker af forskellige typer teglsten, både munkesten samt nyere tids formater. I laget var der også en mindre mængde dyrekogler, der ikke blev hjemtaget. Det er sandsynligvis kanten af den gamle byggegrube fra opførelsen af det nuværende Christiansborg som er blevet genfyldt med det dengang opgravede jord.

Fig. 12 Hullet mod SV – her ses det opblandede fyldlag der indeholdt teglsten og brokker, samt et fåtal af dyrekogler.

Den 1 meter brede grøft der blev gravet langs facaden indeholdt udelukkende moderne stabilgrus og her var der ingen anlæg af arkæologisk interesse.

I hullet ca. midt på facaden, hvor en tank skulle skiftes, var billedet nogenlunde det samme som i hullet i den sydøstlige ende. Her fandtes der også et tykt lagt af stabilgrus og under det kom den samme type lag, nemlig et løst lyst gråt lag fyldt med teglsten og brokker i forskellige formater (fig 13). Udover det var hullet temmelig forstyrret af en moderne lyskasse i den sydøstlige del, samt forskellige rør der gik ind til bygningen kælder. Der blev gravet 3,5 m ned, og var stadig over niveau i forhold til bygningens kælder, der gik dybere ned. I hullets sydvest side, ud mod ridebanen, var der heller ikke nogen intakte lag eller andre fund af arkæologisk interesse, da der her var gravet et kloakrør i en dybde af ca. 4,0 m ifølge entreprenøren. Dette blev iagttaget ved at kigge ned i et af kloakdækslerne hvor det kunne ses at kloakbrønden her var meget dyb. Kloakrøret fortsatte langs med facaden, hvilket kan ses på figur 14 i form af kloakdækslerne. Da hullet var temmelig bredt, var der her en mulighed for at man kunne komme ud på den anden side af byggegruben fra starten af 1900-tallet og finde intakte lag, men i denne del er lagene med al sandsynlighed gravet væk ned til i hvert fald 4,0 meters dybde.

Fig. 13 Det første hul til placering af tank, i en dybde af 3,5 meter. Her ses fortsat et tykt lag af stabilgrus efterfulgt af et omrodet lag af løst jord og en masse teglsten og brokker.

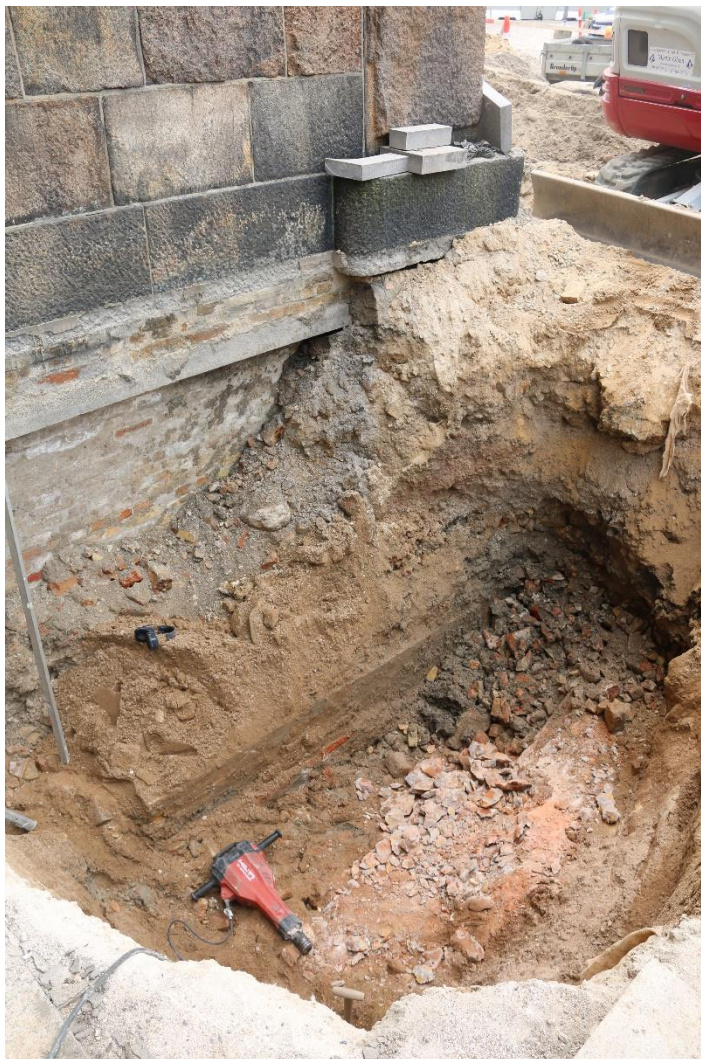

Fig. 14 Oversigt over de gravede arealer (rød linje) og kloakdæksler (mørke prikker). Her kan det ses på forløbet af kloakdæksler til venstre for det gravede areal, at den dybe kloakgrøft fortsætter langs hele facaden og dermed har fjernet lag indtil en dybde af i hvert fald 4 meter.

Den sidste del der blev gravet med arkæologisk overvågning, var hullet til den sidste tank, der blev gravet rundt om hjørnet på østfløjens NV-side. Hullet var 3,5x4,0 m og ca 3,10 m dybt. Fyldet var det samme som i de andre nedgravninger, men der fremkom to

fundamenter i en dybde af ca. 2 meter (fig.15). Det ene var et fundament af teglsten der stod langs med den eksisterende bygnings kældermur, mens det andet var et fundament af muremesterbeton der stod, omtrent parallelt, med det andet fundament med et mellemrum på ca 0,8 m. Teglfundamentet (SS1007) mod muren var identisk med kældervæggens mur, så det antages, at dette fundament er en del af kældermuren, måske en forstærkning af muren ud mod hjørnet af bygningen, fra bygningen af det tredje Christiansborg i starten af 1900-tallet.

Fundamentet af muremesterbeton (SS1006), var blevet delvist nedbrudt da man satte den gamle tank ned, og den øvre del var banket væk for at få plads til tanken. Fundamentets bredde kunne heller ikke erkendes, da de gravede hullet med anlæg, der gjorde at dele af fundamentet ikke blev afdækket. Fundamentets funktion er ukendt, men det er sandsynligvis også fra opførelsen af det tredje Christiansborg, da beton først for alvor kendes fra midten af 1800-tallet i Danmark. Fundamentet blev delvis fjernet for at få plads til den nye tank.

Figur 15. De to fundamenter i hullet til tanken. Mod muren ses teglfundamentet (SS1007), mens fundamentet af muremesterbeton er under nedbrydning i forggrunden (SS1006).

8 Diskuterende sammenfatning

Ved undersøgelsen blev der ikke fundet nogen anlæg eller kontekster der kan dateres til tidligere end midt 1800-tallet. De to fundamenter og det lag der blev registreret skal sandsynligvis dateres til opførelsen af det tredje Christiansborg i starten af 1900-tallet. Teglfundamentet, der stod op ad muren, var temmelig identisk med kældermuren i bygningen, så her er nok blot tale om en del af kældermuren, muligvis en forstærkning af den mod hjørnet af bygningen. Fundamentet af muremesterbeton kan tidligst stamme fra midten af 1800-tallet, da man her begynder at tage beton i brug. Det er dog mest sandsynligt at dette fundament også stammer fra den periode i starten af 1900-tallet hvor det nuværende, tredje, Christiansborg blev bygget. Fundamentets funktion er ukendt, og ved gennemgang af billedmateriale af Christiansborg Ridebane, fra slut 1800 til midten af 1900-tallet ser det ikke ud til at der har stået nogen bygninger på stedet. Fundamentet kan have være en del af en vandledning/kulvert bygget i forbindelse med det nuværende Christiansborg, men det var der ikke noget der tydede på ved nedbrydningen af den.

Det eneste lag der blev registreret ved undersøgelsen (SD1008) er med al sandsynlighed genopfyldt til byggegruben der blev gravet i forbindelse med opførelsen af det nuværende Christiansborg og som kan ses på figur 9. Denne tolkning bygger, for det første, på jordens karakter der virkede meget opblandet, løst og sandet og fyldt med teglbrokker. Det kunne altså tyde på at byggegruben er blevet genopfyldt med den optagne jord, nyere opfyldsjord og de teglbrokker fra de bygninger der var blevet nedbrudt da det andet Christiansborg brændte. På figur 9, kan det ses at byggegruben er en smule bredere end den nuværende bygning, dette kan blandt andet ses i højre side af billedet, hvor kanten af byggegruben går direkte op til kældervinduet, mens der i dag er ca. 1,5 meter fra dette kældervindue til kanten af bygningen. Da kældermuren var dybere end de 3,5 meter, der blev gravet, er det meget sandsynligt at vi, i størstedelen af undersøgelsen, har været indenfor denne byggegrube både i fladen og i dybden. Den ene gang, midt på traceet, hvor der var mulighed for at iagttage lag uden for byggegruben, var området forstyrret af en dyb kloakgrøft.

9 Fremtidigt arbejde

Undersøgelser på Slotsholmen og i området omkring Christiansborg har stort potentiale, da det kan være med til at give os et billede af Slotsholmens historie helt fra middelalderen og indtil nyere tid. Da Slotsholmen har været beboet i så mange år og har været centrum for magten i København og Danmark har området stort arkæologisk potentiale i forhold til bygningsrester, kulturlag og konstruktioner.

Denne undersøgelse viser dog, at der kan være mindre potentiale ved gravearbejder klos op ad især de bygninger der blev opført i forbindelse med det nuværende Christiansborg, da der i forbindelse hermed har været etableret en stor byggegrube, der kunne erkendes ved undersøgelsen, som vil have forstyrret eventuelle fortidsminder. Fundamentet af murermesterbeton som blev registreret og fjernet, er kun registreret i et vist omfang, da det gik ind i profilen både i SV-NØ retning og ind i den nordvestlige profilvæg. Ved fremtidige udgravninger i området kan konstruktionen afdækkes yderligere og en mere fyldestgørende tolkning vil kunne foretages. Undersøgelser på de mere åbne områder af Ridebanen og omkring selve slottet har vist, at der findes kulturlag og konstruktioner, der her ikke er forstyrret, så arkæologisk overvågning af udgravninger på Slotsholmen vil altid anbefales.

10 Litteraturliste

Lund, H., 1987, *København før og nu*, bind 1: Slotsholmen, red: Bramsen, B.

Fabricius, H., 2007, *Gader og mennesker i middelalderens og renæssancens København – Slotsholmen, Bremerholm og Ny-København*.

Hvidt, K., Ellehøj, S. og Norn, O., 1975, *Christiansborg Slot: Absalons Borg. Københavns Slot. Det Første Christiansborg*, bind 1.

Beretninger:

KBM3925 Slotsholmen, R. Simonsen, 2012.

KBM4393 Rigsdagsgården, K.S. Hvid, 2019.

KBM3455 Christiansborg Ridebane, H.J. Ravn, 2007.

KBM3891 Christiansborg Ridebane, M. Pedersen & S.H. Lønskov, 2009.

Links:

Københavnerkortet, <http://kbhkort.kk.dk> (tilgået 28.07.21)

Københavns stadsarkiv, <https://kbhbilleder.dk/> (tilgået 28.07.21)

<https://www.natmus.dk/historisk-viden/temaer/ruiner/absalons-borg-og-koebenhavns-slot/> (tilgået 28.07.21)

KBM4513, <https://www.kulturarv.dk/fundogfortidsminder/Lokalitet/240092/> (tilgået 28.07.21)

KBM4518, <https://www.kulturarv.dk/fundogfortidsminder/Lokalitet/240105/> (tilgået 28.07.21)

11 Tegningsliste

Tegningsnummer	Motiv	Initial
T1	Planskitse over grøfter og huller ZT1000, ZT1001, ZT1002, ZT1003	AB

12 Fotoliste

CAM 33

Fotonr.	Motiv	Set fra	Dato/sign.
7332	Opgravning langs med SV Facade	NV	12.07.21 AB
7333	opgravning langs med SV Facade	NV	12.07.21 AB
7334	Opgravning mod SØ, oversigt	SØ	12.07.21 AB
7335	Opgravning mod SØ, oversigt	SØ	12.07.21 AB
7336	Stor grøft mod SØ	Ø	12.07.21 AB
7337	Stor grøft mod SØ	S	12.07.21 AB
7338	Stor grøft mod SØ	SØ	12.07.21 AB
7339	Oversigt felt	SØ	12.07.21 AB
7340	Oversigt felt	SØ	12.07.21 AB
7341	V hjørne af grøft: kant af gammel byggegrube?	Ø	13.07.21 AB
7342	V hjørne af grøft: kant af gammel byggegrube?	Ø	13.07.21 AB
7343	V hjørne af grøft: kant af gammel byggegrube?	Ø	13.07.21 AB
7344	Nye rør i grøft mod SØ	SV	15.07.21 JJ
7345	Forlængelse af grøft mod NV	S	15.07.21 JJ
7346	Forlængelse af grøft mod NV	SØ	15.07.21 JJ
7347	Forlængelse af grøft mod NV	SØ	15.07.21 JJ
7348	Grøft ved lyskasse	S	15.07.21 JJ
7349	Gravning til ny tank	S	20.07.21 AB
7350	Gravning til ny tank - oversigt	SØ	20.07.21 AB
7351	Brokker ved ca. 3m dybde	S	20.07.21 AB
7352	Brokker ved ca. 3m dybde	S	20.07.21 AB
7353	Fuld dybde i grøft - 3,5m	S	20.07.21 AB
7354	Placering af ny tank	S	20.07.21 AB
7355	Grøft mod NV, 1m bred	SØ	21.07.21 AB
7356	Grøft mod NV, 1m bred	S	21.07.21 AB
7357	Grøft i NV hjørne - Fundamenter 1,5 UNO	NØ	26.07.21 AB
7358	Grøft i NV hjørne - Fundamenter 1,5 UNO	NØ	26.07.21 AB
7359	Grøft i NV hjørne - Fundamenter 1,5 UNO	NØ	26.07.21 AB
7360	Grøft i NV hjørne - Fundamenter 1,5 UNO	NØ	26.07.21 AB
7361	Grøft i NV hjørne - Fundamenter 1,5 UNO	NØ	26.07.21 AB
7362	Betonfundament bliver fjernet	NØ	26.07.21 AB
7363	Betonfundament bliver fjernet	NØ	26.07.21 AB
7364	Oversigt grøft	N	26.07.21 AB
7365	Teglfundament + Betonfundament	N	26.07.21 AB
7366	Teglfundament + Betonfundament	NØ	26.07.21 AB

7367	Ikke afsluttet grøft rundt om hjørne 0,4 UNO	NV	27.07.21 MSM
7368	Hullet til tank m. teglfundament	V	27.07.21 MSM
7369	Hullet til tank m. teglfundament	V	27.07.21 MSM

13. Anlægsliste

KontekstID	Type	Beskrivelse	Datering
ZT1000	Felt	1,5x1x1,7 hul	-
ZT1001	Felt	Grøft med to større huller langs facaden	-
ZT1002	Felt	Hul til tank på hjørnet af bygning	-
ZT1003	Felt	0,4 m dyb forbindelsesgrøft	-
SM1004	Forstyrrelse	Lyskasse	Moderne Tid
SM1005	Forstyrrelse	Plastiktank/fedtudskiller	Moderne Tid
SS1006	Stenstruktur	Fundament af muremesterbeton	1850-1927
SS1007	Stenstruktur	Teglfundament	1850-1927
SD1008	Lag	Opblandet, løst lag med mange teglbrokker	1906-1927